

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/136077

Raport științific de cercetare doctorală

Tutore îndrumător:

Prof. Univ. Dr. Lucian CHIȘU

Doctorand:

Irina- Iuliana DRĂGHIEA

București, 2015

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSULTA ÎN LITERATURA - UN JOC DE LIMBAJ CU PROBLEME SPECIFICE

Tutore îndrumător:

Prof. Univ. Dr. Lucian CHIȘU

Doctorand:

Irina- Iuliana DRĂGHIEA

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

INTRODUCERE	3
CAPITOLUL I	4
LIMBAJUL VIOLENT ÎN LITERATURĂ	4
1.1. ÎNSULTA- CA EVENIMENT SOCIAL.....	4
1.2. DESPRE CELE NOUA REGISTRE ALE IMAGINARULUI LINGVISTIC VIOLENT AL ROMANILOR.....	7
1.3. ÎNSULTA ȘI IRONIA ÎN LITERATURĂ.	19
CAPITOLUL II	27
LITERATURĂ VERSUS JURNALISM	27
2.1. PAMFLETUL- APARITIE, DEFINIRE.	27
2.2. CONSTRUIREA PAMFLETULUI.....	31
2.3. DESPRE AGRESIVITATEA LIMBAJULUI SAU DESPRE PAMFLET.	33
2.4. POLEMICA SAU PAMFLET	38
REZUMAT	41
CONCLUZII	45
BIBLIOGRAFIE	46

REZUMAT

Insulta în literatură- un joc de limbaj cu probleme specifice, este o lucrare în care vorbim despre insultă ca eveniment social. O multime de lingviști s-au ocupat de studierea acestui fenomen, spre exemple Evelyne Largueche ne prezintă insulta în strânsă legătură cu injuria- ne vorbește despre *injuria referențială* și despre *injuria interpelativă*. Cercetătorii s-au interesat de insulta, dar ei și-au limitat analiza asupra unui singur câmp de studiu : fie prin descrierea unei serii lexicale, în numeroase ghiduri și dicționare (Edouard 1967, Algoud 1991), fie ca prezentare a unui sistem de comunicare din punctul de vedere al științelor umaniste : semiotic, sociologic, psihologic.

O altă scriitoare care s-a ocupat de imaginarul lingvistic violent al românilor este Ruxandra Cesereanu. Ea a clasificat acest imaginar lingvistic violent in nouă registre

- subuman
- igienizat
- infrațional
- bestiariu
- religios
- al putridului
- sexual sau libidinos
- funebru
- xenofob sau rasist.

În această parte a lucrării am evidențiat activitatea de publicist a lui Mihai Eminescu la ziarul *Timpul*. Acesta a dat dovadă de un naționalism extrem, și-a arătat antipatia față de partidul liberal și față de cei care îl conduceau, fără prea multe menajamente- îl atacă direct pe I. C. Brătianu, pe C. A. Rosetti. Își exprimă dezgustul, mai ales, față de venetici- greco-bulgărima, evrei. Limbajul folosit este extrem de dur. Gazetarul vede în liberali niște prădători „valeți ai străinătății” prin infraționalitate și turpitudine. „Eminescu poate fi considerat eventual un precursor al retoricii (și nu al ideologiei) legionare. Răsunetul xenofobiei sale era limitat la *Timpul*, fără să aibă susținerea și anvergura naționalismului de dreapta din perioada interbelică”.

Un alt scriitor român de marcă ce s-a remarcat ca pamfletar este și I.L. Caragiale, însă, acesta folosește un limbaj mai moderat în ceea ce privește caustica vorbelor, dar, totuși are un limbaj colorat și destul de dur. La fel ca și Eminescu, Caragiale vede tradarea politica precum o otravă, și ea este specifică Partidului Liberal considerat a fi un partid toxic. Ca pamfletar,

Caragiale folosește un limbaj moderat-violent deoarece dorește sancționarea reprezentanților viciați, dar sunt și cazuri în care atacurile sale ajung să semene cu niște demolări radicale.

Arghezi este un pamfletar desăvârșit. El nu are limite, incalcă toate tabuurile lingvistice ale limbii române. Este unul dintre cei mai inventivi ironiști ai neamului nostru „avem de-a face cu un prolific creator de limba românească, cu o frenezie debordantă la nivel verbal. Puterea comunistă a dorit să-l execute public folosind aceleași registre, atunci când Arghezi a refuzat să accepte laurii noii ideologii care a invadat România în 1944. Scriitorul o va face, însă, mai târziu, după aproape zece ani, timp în care, nemaisuportând linsajul mediatic, prin Sorin Toma, la care a fost supus, va ceda și va accepta colaborarea cu puterea comunistă. În viziunea scriitorului, pamfletul aduce un suflu nou, fiind "iute și viu". Arghezi nu se sfiște să consacre genul prin intermediul verbului a înjura: "A înjura" este o artă literară tot atât de spinoasă ca și a lauda". Așadar el ridică înjuratura cu valoare estetică la rangul de artă egală în drepturi cu oda sau elogiul. Nici o clipă nu este precizat vreun efect terapeutic al pamfletului, ci doar unul sanificator prin chirurgie tăioasă, prin violență explicită. Pamfletul este personificat prin intermediul "corbului" care zboară, dar și ciupește, zgârie, înțeapă, rupe. Corbul plutește mai ales deasupra cadavrelor, obsesia descompunerii și a putrefacției este sugerată în această artă "pamfletică".

Critica literară din ultimele decenii a discutat mult despre etica și filosofia personajelor din Moromeți de Marin Preda și a subliniat pe drept cuvânt autenticitatea și umorul vorbirii lor; există totuși o părere, destul de răspândită, după care prin această autenticitate s-ar încălca limitele tradiționale ale "bunei cuviințe" în scris. Se pare că cititorul a acceptat mai ușor limbajul personajelor lui Eugen Barbu din Groapa decât pe cel al Moromeților lui Preda. În cazul lui Barbu, violențele lingvistice au fost probabil tolerate pentru că erau atribuite unui mediu limitat (lumea interlopă), asociindu-se cu argoul, cu limbajul celui alt. Simpatia, identificarea cu un mediu condamnat poate rămâne o plăcere secretă; aparențele sunt astfel salvate. În cazul lui Preda, limbajul vulgar sau violent e însă atribuit unor țărani, adică unei categorii care întruchipează, în mitologia națională, puritatea și tradiția.

O atenție deosebită trebuie acordată și pamfletului care poate fi văzut la granița dintre jurnalism și literatură. În ceea ce privește originea cuvântului pamflet, părerile lingviștilor se împart- se consideră drept etimon compusul englez *palme-feuillet- foiță care se ține în mână*. În sens general, cuvântul pamflet a intrat în limba română în secolul al XIX-lea, pe filieră franceză (cf. Pamphlet), deși el s-a format în engleză, unde aceeași formă s-a datorat alterării numelui propriu din titlul unei comedii latine: *Pamphilus seu de Amore* (Pamfilus sau despre Amor), scrisă de un anume Dirk van Asenede. Alți lingviști consideră ca originea acestui cuvânt vine din antichitatea greacă, unde s-a format din contopirea pseudosufixului *pan* (tot) cu verbul *phlego* (a arde). Definiția riguroasă a termenului descrie pamfletul ca o specie literară satirică, în versuri sau în proză, menită să blameze persoane, idei, opere, întâmplări reprobabile, într-un mod direct

și, deseori, violent; procedeele caracteristice pamfletului sunt imprecizia, hiperbola, ironia, caricatura etc., prin intermediul cărora se urmărește ridiculizarea, suprimarea prin discurs a obiectivului ales. Scopul pamfletului este acela de a-l determina pe cititor să acționeze sau să ia o atitudine conformă cu poziția autorului. Pamfletarul adoptă un comportament totalitar, ce exclude orice părere contrară, dar pe care nu-l poate manifesta decât într-un regim democratic. □inta pamfletului este de obicei o persoană expusă exterminării verbale prin caricaturizare, prin sarcasm și prin împingerea în derizoriu.

În construirea pamfletului, Sorin Preda identifică unele procedee des întâlnite în acest tip de scriere. În primul rând, genul necesită talent și se bazează pe :

- expresivitate și inventivitate verbală- fără a face apel la prea multe argumente, pamfletarul devine credibil prin « eleganța răutăcioasă a scriiturii », prin modul cum îmbracă mesajul, cum stăpânește cuvintele ;
- surpriza, care este un procedeu narativ specific oricărui gen narativ, dar care nu este prezentată în narațiune, ci în limbaj- insulta suplinind acțiune ;
- credibilitatea- care se obține prin alternarea între concesiile făcute adversarului și sancțiunile din cadrul textului ; putem spune că un procedeu la îndemână este cel al laudei dezamăgite, pamfletarul așteptându-se de la cel atacat la un comportament mai demn, dar care este contrazis de cel pamfletizat ;
- adjectivele impertinente, mai exact, utilizarea epitetelor cu grad ridicat de surprindere, folosirea sinesteziei ;
- paradoxul și absurdul- se obține prin « o încălcare brutală a silogismului sau o schimbare fără scrupule și fără menajamente a cauzei cu efectul » ;
- strategiile argumentative- care se bazează pe folosirea absurdului, folosind suspendarea logicii, dar nu și a semnificației ; în toate cazurile, absurdul are sens, efectul său fiind invalidant, ridiculizant. Se pot folosi falsele analogii.
- argumentul *ad hominem*- adică atacul la persoană, invalidarea ideilor adversarului prin atacul la un aspect care nu privește discuția respectivă, dar care îl pune în inferioritate sau într-o postură neplăcută pe cel atacat ;
- argumentul *a fortiori*- bazat pe utilizare silogismelor ;
- câteva trucuri- preluarea acuzelor adversarului și exagerarea acestora până la absurd: «Da, eu sunt cel mai criminal. Eu am ucis Marea Moartă »;
- exagerarea sau minimalizarea calităților adversarului- la C. V. Tudor întâlnim foarte des acest procedeu : « ești genial, dom'le, la 4 ani, aveai mintea de acum »;
- procedeele stilistice- pornind de la calambur și ajungând până la comparații de-a dreptul șocante și absurde. Printre acestea putem aminti : oximoronul, pleonasmul, tautologia, perifraza, metafora, metonimia, apostrofarea.

Viața ne este intoxicată prin intermediul emisiunilor, al programelor TV, uneori și în plină stradă, cu tot felul de situații conflictuale, evident negative, plecând de la imagini denigrante până la limbajul ce depășește cu mult limita bunului-simț. Limbajul agresiv este tot mai frecvent folosit prin intermediul mass-media, iar pentru a evita repercusiunile legislației CNA, acest limbaj este camuflat sub denumirea de *pamflet*.

Preferința mereu mai evidentă pentru pamflet de la o vreme încoace e un semn rău. Mai ales când ea îi cucerește și pe unii veritabili intelectuali. Care, în loc să ofere modele de polemică civilizată, se coboară la nivelul, insultător intelectual, al războaielor de exterminare care fac ravagii în media, pe bloguri și site-uri. Pamfletul a născut totdeauna monștri. Răspândirea lui nu trebuie să ne lase nepăsători. Presa care și-a abandonat, în mare parte, standardele jurnalistice și a devenit fie un preș așezat la picioarele mai marilor zilei, fie un geamăt de orgoliu, suficiență și egolatrie, e bine ca, din când în când, să ne întoarcem la istoria presei românești și să încercăm să extragem punctele pozitive.

Pentru a dublina diferențele dintre polemică și pamflet, Nicolae Manolescu, face următoarea remarcă « S-ar părea că ne lipsesc și tradiția, și cultul pentru dezbaterile de idei. La noi, polemica se transformă de fiecare dată în pamflet. Îi redăm spontan polemicii sensul original, de război. Am remarcat că în istoria noastră doar criticii mari au purtat cu adevărat polemici. Deosebirea dintre una și alta a făcut-o, se stie, Lovinescu. Polemica cere obiectivitate, metoda, cumpătare și idei. Pamfletul se mulțumește cu subiectivism, exagerare, pasiune. Polemica e de idei, rezuma Lovinescu, pamfletul e de cuvinte.